

NOVA GORICA - Razprava ob Šušmeljevi knjigi o slovensko-italijanskih odnosih

Trpkost odnosov ostaja, v glavah imamo vsi mejo

Manjšina mora osmisliti svojo vlogo - Tudi protiitalijanska stališča škodijo Slovincem v Italiji

Po Trstu, Ljubljani in Gorici je tudi v mestu vrtnic svojo predstavitev dočakalo Trpko sosodstvo, delo izkušenega in že upokojenega diplomata Jožeta Šušmelja. Avla v predverju kromberskega gradu je bila pretesna za vse, ki so se v torek zvečer odzvali vabilu Goriškega muzeja na predstavitev knjige o slovensko-italijanskih odnosih med leti 1946 in 2001. Nekdanji jugoslovanski in slovenski generalni konzul v Trstu je s pomočjo tako dokumentarnega gradiva kot lastnih zapiskov, beležk in izkušenj v aprila letos izdani knjigi opisal razvoj odnosov med Slovenijo, še prej Jugoslavijo, in Italijo v zadnjih šestdesetih letih. Predstavitve sta se, ob številnih znanih obrazih med poslušalci, kot sogovornika udeležila novinar, nekdanji senator in evropski poslanec Demetrij Volčič in Rudi Pavšič, deželni predsednik Slovenske kulturno-gospodarske zveze, ki je v Trpkem sosodstvu spisal predgovor.

Ravno Pavšič je uvedel torkovo razpravo o tem, kakšna je trenutna medsosedska, čezmejna klima. »Slovenska manjšina v Italiji mora osmisliti svojo vlogo v tem obmejnem prostoru. Zavedati se moramo, da obe manjšini, tako slovenska v Italiji kot italijanska v Sloveniji, lahko odigrata pomembno vlogo. Obnašamo se, kot da se v zadnjem desetletju nič ni zgodilo. Možnosti in priložnosti, ki se nam v tem prostoru odpirajo, ne izkoriščamo. Govorimo o tem, potem pa nič ne naredimo. In pozabljamo, da naša skupnost, o kateri se govori skozi njene finančne in druge probleme, še nikoli ni imela toliko priložnosti. Nova naloga naše skupnosti je, da možnosti poiščemo, priložnosti pa izkoristimo. Edina pot, po kateri lahko kaj dosežemo, je, da poiščemo medsebojne vizije, vzpostavimo sodelovanje in začrtamo skupno primorsko strategijo,« je uvodoma ugotavljal Pavšič in predlagal ustanovitev nekakšnega strateškega omizja o zadevah tega prostora. »Naj to trpko sosodstvo postane dobro sosodstvo,« je dodal, navezujoč se na delo Šušmelja, katerega je označil kot »človeškega« diplomata z »resnim in zrelim pristopom do te skupnosti, v vseh funkcijah, ki jih je opravljal.«

Šušmelj o svojem najnovejšem »otroku« ni želel izgubljati besed, dejal je, da knjigo priporoča v branjem vsem, ki se zanimajo za življenje ob meji, za zgodovino odnosov med dvema državama. Knjiga je pisana večplastno, avtor se je izogibal črno-belemu pisanju, dejstva skuša prikazati takšna, kot so, bralcu pa je prepuščena svoboda, da si sam ustvari sliko in pride do zaključkov. Že na predstavitvi v Gorici je Šušmelj povedal, da je bilo najtežje pri knjigi izbrati teme, ki so zanimive za bralca, hkrati zgodovinsko sodobne in še niso obdelane. Nekatera poglavja orjejo ledino v slovensko zgodovino, zlasti obdobje med leti 1993 in 2001. Prav zato je Trpko sosodstvo odličan »priročnik diplomacije«, kot je delo opisal Volčič, saj diplomatom ponuja sintetičen pregled več desetletnega dogajanja med državama. »Dva simbola oz. dve začrtani progi v tej knjigi sta dialog in osmisliti vlogo manjšine. Kar mi še posebej ugaja, pa je tema "ne imeti prevelikega spoštovanja do žrtev za vsako ceno". Tisti, ki je žrtev, tudi v drugačnih razmerah ne bi ravnal ali znal ravnati drugače, ker bi se vedno imel za žrtev,« je o knjigi povedal Volčič, ki ni skopalil s pohvalami avtorju. »Šušmelj je skromen, ko reče, da bodo na tem materialu lahko še delali zgodovinarji. Po mojem ni potrebe po tem. On je to zgodovino že tako obdelal, da je nihče drug več ne more tako. V knjigi opiše prav vse ključne dogodke, ki so se tu do danes zgodili, ni enostranskega pristopa, daje tudi pravično oce-

Za mizo Volčič, Pavšič, Šušmelj in Semolič, v dvorani pa je bil tudi bivši podtajnik v rimski vladi Miloš Budin T.B.

no nasprotno strani. Jasno je namreč, da je vsak diplomatski dogovor rezultat dialoga in vendarle kompromis,« je dodal Volčič, ki je tudi v nadaljevanju večera še enkrat poudaril, »da, če je kje kdo, ki ti ni naklonjen, ga moraš skušati preseči na drugačen način.«

Pomen samoiniciativnosti, tudi v politiki, dialoga in sodelovanja je bila rdeča nit klepeta po uradnem delu srečanja. Novogoriški župan Mirko Brulc je izrazil razočaranje nad čezmejnimi sodelovanjem: »Nisem zadovoljen, imamo težave. Res je, smo prijateljski, se pogovarjamo, se tudi dogovorimo, a potem se nobena stvar ne izpelje. Eno zlato obdobje je šlo mimo, žal, ne le zaradi velikih dogodkov rušenja meje in vstopa v EU, ampak tudi zaradi velikih delovnih zagonov iz tistega časa. Zdaj nam ne uspeva nič. A gremo naprej, s silami v Italiji in predvsem Gorici, ki so pozitivno naravnane do nas. Sodelujemo, in to se je pokazalo tudi pri nedavni obeležitvi spomina na brata Rusjan. Mestna občina je izključno sama, brez pomoči kogarkoli v Sloveniji, brata povzdignila na površje. V Italiji so nam pomagali predvsem Slovenci in nekaj zelo eminentnih Italijanov, ne pa uprava in zato mi je zelo hudo,« je potožil Brulc, ki je podobne težave izpostavil tudi v sodelovanju s pobratanim Celovcem. Brulca je pri prizadevanjih za celoten goriški prostor pohvalil Livio Semolič, ki se je na Trpko sosodstvo navezal s pogledom v prihodnost tega sosodstva in prostora. »Mi, manjšinci - uporabljamo ta izraz, ki nas točno označuje -, imamo dvojno občutljivost. Tistih, ki beremo italijanske časopise in opazujemo, kako ti večkrat obravnavajo Slovenijo in Slovence, in občutljivost tistih, ki beremo slovenske časopise in v njih, kako obravnavajo Italijo in Italijane. Mi smo Slovenci, borili smo se in se še borimo proti nestrpnim stališčem določenih krogov, uperjenih proti Sloveniji in Slovincem, a se moramo, žal, zgražati tudi na račun določenih slovenskih krogov glede protiitalijanskih stališč. Mislim, da je dolžnost vseh nas, da spoštujemo oba naroda,

jezika, kulturi in da ne istovetimo italijanskega naroda z določenimi, še vedno fašističnimi, ekstremističnimi, nacionalističnimi, desničarskimi krogi. To poslušanje škodi nam, manjšini v Italiji,« je naglasil Semolič in dodal: »Spodbudil bi vse Slovence iz obmejnega območja, da pozitivno gledajo na sodelovanje, na Italijo, na Gorico in da pustijo ob strani vse desničarske in nacionalistične struje. Tako kot se mi borimo za vse več dvojezičnosti, vidnost slovenskega jezika, tako upam, da tudi v Novi Gorici, ob pojavu dvojezičnosti, na to ne gledate kot na napad na slovensko suverenost in na slovenščino. Z nasprotovanjem italijanščini ne bomo širili našega slovenskega prostora,« je pristavil in zaključil, da je bil tudi strah ob poletnem srečanju G8 v Italiji povsem odveč, polemike pa tudi: »Petnajst dni je šlo mimo, meje so popolnoma in ponovno odprte, s tem da so na italijanski strani izbrisane, mejnih objektov ni več, na slovenski strani so še!« Semolič je prepričan, da je »pred nami vedno manj trpkega sosodstva«, v razpravah pa je bilo vendarle čuti, da ta trpkost ostaja, da je slovenska diplomacija v zadnjih letih zaspala, zanemarila poglobljanje odnosov z Italijo, predvsem s Furlanijo-Julijsko Krajino, ki - kot meni tudi Šušmelj sam - želi s svojim gospodarskim potencialom biti odprta za sodelovanje. »Fizična meja je padla - tako Šušmelj - in takrat smo jo doživljali z evforijo. V odnosih med državama je namreč kontrola na državni meji najmanjši problem, bolj pomembno je poglobljanje medčloveških odnosov. Na obeh straneh meje imamo v glavih še vsi mejo, smo nezaupljivi do sosedov, ne samo mi do Italijanov, ampak tudi oni do nas, včasih pa to sodelovanje dodatno zmotijo še razne provokativne skupine, ki jim dajemo prevelik pomen.«

Šušmeljevo delo - knjiga je že pošla in gre v ponatis - je ob splošnem pomanjkanju informacij o tem, kaj se je v 20. stoletju sploh dogajalo med slovenskim narodom in italijansko državo, neprecenljiv zgodovinski dokument.

Tamara Benedetič